

Gürcü-Abhaz Çatışmasının Kökeni ve Evrimi

Stephen D.Shenfield

Bu makalede Gürcü silahlı kuvvetlerinin 14 Ağustos 1992’de Abhazya’yı işgal sürecine kadar Gürcü-Abhaz çatışmasının ortaya çıkışı ve evrimini inceleyeceğim. En önemli olayları ve nedensel faktörleri belirtmeye çalışarak tarafların muhtemel niyetlerini ve planlarını çıkarmaya çalışacağım. 1.Bölüm aşağıdaki yedi dönemden oluşan analitik bir anlatıdan oluşuyor:

- 1) Abhazya’nın Rusya tarafından işgal edilmesinden önceki dönem (1810’a kadar)
- 2) Çarlık Dönemi (1810 – 1917)
- 3) Bağımsız Gürcistan Dönemi (1917 – 1921)
- 4) Erken Sovyet Dönemi (1921 – 1936)
- 5) Stalin-Beria Terörü Dönemi (Aralık 1936 – 1953)
- 6) Stalin sonrası Dönem (1953 – 1985)
- 7) Perestroyka ve Sovyetler sonrası geçiş Dönemi (1986 – Ağustos 1992)

2.Bölüm 1992 yazında alınan karara yönelik; Şevardnadze başkanlığındaki Gürcü Devlet Konseyi tarafından Abhazya’ya askeri müdahalede bulunma kararını anlatıyor: Gürcü liderliğinin muhtemel niyetleri ve hedefleri, eğer varsa kararı direkt olarak tetikleyen nedenler ve kararın diplomasi yoluyla engellenip engellenemeyeceği üzerinde duracağım. Ek olarak müdahalenin neden Gamsakhurdia değil de Şevardnadze döneminde gerçekleştiğini de göz önünde bulunduracağım.

3.Bölüm’de çatışmanın büyük boyutlu şiddete dönüşmesine yol açan tarafların sorunu algılama ve planlama hatalarına yönelik yorumlarımı paylaşacağım.

1. BÖLÜM: GÜRCÜ ABHAZ ÇATIŞMASININ ANALİTİK ANLATISI

1) Abhazya’nın Rusya Tarafından İşgali Öncesindeki Dönem(1810 öncesi)

Antik dönemlerden beri, Abhazlar aynı anda iki farklı kültürel ve siyasi etkileşimde bulunmalarını sağlayan ilginç bir bölgede yer aldılar.

Bir tarafta, Abhazlar dil, folklör ve soy açısından Kuzeybatı Kafkasya’nın Çerkes kabilelerinin yakın akrabasıdır. Abhazya, bu açıdan belki de Çerkesya’nın güney kolu olarak düşünülebilir. Abhazlar her ne kadar Kafkas Sıradağları’nın güneyindeki halklar arasında Çerkeslerle tek akraba halk olsa da, tarih öncesi dönemler incelendiğinde Türkiye’nin kuzeyine kadar proto-Adige kültürüne ait kalıntılar bulunur(Çirikba 1998). Abhazlar Kuzey Kafkasya’nın tüm dağlı halklarıyla(Osetler,Vaynahlar, Dağıstan’ın yerel halkları ve Adigeler) daha geniş ancak daha az yoğun linguistik ve kültürel bağlara sahip olduğu için Güney Kafkasya’nın tek “Dağlı Halkı” olarak nitelendirilebilir.

Diğer tarafta, her ne kadar Abhazca ve sonradan modern Gürcüceye evrilecek olan Kartvel dilleri arasındaki bağlantı zayıf olsa da, Abhazların Kartvel(proto-Gürcü) kabilelere olan coğrafi yakınlığı, özellikle de Megrel ve Svanlara olan yakınlığı, sonradan Gürcistan olarak adlandırılacak bölgenin kültürü ve siyaseti üzerinde Abhaz soylularının etkili olmasını sağladı. Yabancı bir halkın egemenliği altında olmadığı zamanlarda, Abhazya bu bölgede birbirleriyle etkileşim halinde olan ve çoğu zaman kendi içlerinde savaşan prensliklerden biriydi. Abhaz soyluları sadece proto-Gürcü devlet sistemine entegre olmakla kalmadı, aynı zamanda diplomaside proto-Gürcü dilini kullanıp

Hristiyanlığı da benimseyerek proto-Gürcü kültürüne de entegre oldu. Hanedanın iki dili birden kullanması Abhazca'da Çaçba, Gürcüce'de Şervaşidze olarak adlandırılmasıyla ismine de yansdı. Bu dönemde Abhazca halkın kullandığı yazıya geçirilmeyen bir dildi.

Abhazların bu şekilde iki tarafa da yönelen yapısı, bana göre, her zaman Abhazlar ve Kartvel komşuları arasında uzun süreli bir çatışma potansiyelini içinde barındırdı. Eğer doğudaki Kartli ve/veya Kakheti krallıkları Gürcistan'ın birliği için sorumluluk almış olsaydı; Abhazya, Kuzey Kafkasya'yla olan kültürel ve linguistik bağları yüzünden, doğuda yaşayan Gürcülerin egemenliğine karşı doğal bir direniş merkezi olurdu.

Ancak Gürcistan'ın birleşmesi böyle gerçekleşmedi. Tam aksine, bugünkü Gürcistan'ı birleştiren Abhazya'nın askeri ve diplomatik faaliyetlerinin bir sonucu olan "doğu politikası" oldu. 978'den 13.Yüzyıl'ın ortalarına kadar faaliyet gösteren bu devlet, Abhazlar ve Kartvellerin Krallığı olarak adlandırılıyordu, ilk kralı III.Bagrat bir Kartli prensi ve Abhazya prensesinin oğluydu(Bgazhba 1998). Bu zamanlarda "Abhazya" ve "Abhazlar" tüm Abhaz-Kartvel Krallığı ve onun sakinlerinden bahsetmek için kullanılıyordu(Hewitt ve Khiba 1998, s.173). Ortak krallığın yıkılmasından sonra, yerel prenslikler sistemi geri geldi ve Kafkasya'nın 19.Yüzyıl'da Ruslar tarafından fethedilmesine kadar bu sistem bölgenin siyasi yapısını oluşturdu.

2) Çarlık Dönemi (1810-1917)

Zapt etme ve direniş

Çarlık Rusya'sı doğu Gürcü Prenslikleri olan Kartli ve Kakheti'yi 1810'da ilhak etti. Batı Gürcü prensliklerinin sırası ise birkaç yıl sonra geldi. Karadeniz'deki Rus gemileri 1810 yılında aynı anda kıyıya çıkarma yaparak Sohum Kalesi'ni bombaladılar. Eş zamanlı olarak Rus askerleri Rusya'ya bağımlı bir devlet olan Megrelya'dan Abhazya'ya giriş yaptılar. İşgalin amacı Megrelya'ya sığınan isyankar Abhaz prensi Seferbey'i tahta çıkarmaktı. Rus tarihçiliği, belki bir kaç hariç tutulursa, bu olayı Abhazya'nın Rusya'ya gönüllü katılışı olarak nitelendirmektedir. Esasında, neredeyse bütün Abhazlar Rusya ile işbirliğine karşıydılar ve Rus-Megrel uydurmasına göre bir baba katili olarak tasvir edilen Seferbey'in kardeşi Aslanbey'i meşru hükümdar olarak görmekte idiler.

Rusya'ya ve onun kukla prensine karşı tekrarlanan ayaklanmalar kanlı bir şekilde bastırıldı ve 1850'ler ve 1860'larda pek çok Abhaz, Rus işgaline karşı Çerkes direnişine katıldı. Rusya 1864 yılında resmi olarak otonom Abhaz prensliğini ilga etti ve Abhazya'yu doğrudan askeri idari birimine bağladı. 1866 yılında ve ardından 1877-1878'da, Rus-Türk savaşına denk gelen yıllarda, ayaklanmalar birbirini takip etti, bu dönemde Türk tarafı Abhaz isyancıları destekledi. Ayaklanmaların bastırılmasına, geride Abhazya topraklarının neredeyse yarısının insansız hale getirilmesi ile, Abhaz nüfusunun büyük bir bölümünün Osmanlı İmparatorluğu'na sürülmesi eşlik etti. Ancak bundan sonra Rus egemenliğine karşı var olan silahlı direniş sona erdi ve Abhazlar ülkelerinin imparatorlukça yutulmasını kabul etmeye başladılar.

Bu, bir yüzyılın üçte ikisi kadar uzun süren direniş ve zapt etmeden ibaret dönemin Abhaz ve Kartveller arasındaki müteakip ilişkiye etkisi nedir? Bu dönem boyunca Abhazlar halen daha asıl düşman ve acı çektiren olarak Kartvel prensliklerini değil Rusya'yı görüyorlardı. Yine de, hain Seferbey'e evsahipliği yapan ve Abhazya topraklarının istilasının başlatıldığı Megrelya'nın hükümdarı Nina'nın oynadığı role kızgın olmalıydı. Dahası işgalci kuvvetlerin komutanı Orbeliani bir Megrel'di. Bu Abhazlar ve Kartveller arasındaki olmasa da Abhazlar ve Megreller arasındaki sonraki düşmanlığın tohumlarını genel olarak dikmiş olabilir.

Rusya-Gürcistan-Abhazya üçgeninin doğuşu

Çarlık döneminin son yıllarında Abhaz-Rus çatışması kademeli bir şekilde yerini Abhaz-Gürcü çatışmasına bıraktı. Bu değişime Çarlık Rusya'sının koruması eşliğinde pek çok Kartvel grubunun modern Gürcü ulusuna dahil ile birlikte sosyoekonomik ve politik konsolidasyon eşlik etti. Bu meseledeki soru Abhazya'nın genç Gürcü ulusunun parçası olup olmadığı idi-bu soru bugünün de sorunları arasında yer almaktadır. Aralarındaki düşmanlık mirasına rağmen Abhaz ve Rus makamları bu soruyla ilgili olarak kendilerini aynı tarafta bulacaklardı –doğmakta olan Gürcü ulusal hareketinin karşısında.

Bunlara rağmen, Çarlık rejiminin son birkaç yılına kadar, Abhazlar çeşitli baskılar ve ayrımcılıklar yüzünden acı çekmeye devam ettiler. Tüm bir Abhaz halkı 1877-78 savaşlarında Türkiye ile işbirliği yapmaktan dolayı resmi olarak “vatan haini” olarak nitelendirildi ve bu damgalama ancak 1907'de son buldu. Abhazların üç ana şehirde yaşamaları (Sohum, Gudauta ve Oçamçira) veya sahil şeridinin 7 km'den fazla yaklaşmaları yasaklandı ve Abhaz köylüleri şahsi arazilerindeki haklarından mahrum bırakıldılar. Aynı zamanda düşük sayılarla da olsa Türkiye'ye sürgün devam ediyordu. Bu esnada İmparatorluğun dört bir tarafından getirilen insanlar sürgündeki Abhazlara ait arazilere yerleştiriliyordu. 1897'de Abhazlar Abhazya nüfusunun yarısından biraz fazlasını oluşturmakta iken, 20. Yüzyılın başlarında kendi anavatanlarında azınlık durumuna düşmüşlerdi. Abhazya, o zamandan itibaren tek etnikli bir bölgeden çok etnikli karmaşık bir bölgeye dönüştürülmeye başlandı.

Abhazlar arasındaki Gürcü karşıtı duyguların 19. Yy'ın sonlarındaki yükselişi, genellikle Megrelya, Guria, Imereti ve Gürcistan'ın diğer yoğun nüfuslu bölgelerinden gelen yeni yerleşimcilerin, Abhazların halen kendilerinin olarak gördüğü topraklardaki oranlarının yükselmesi ile bağlantılı idi. Çarlık otoriteleri Abhazya'ya olan Gürcü göçünü boşalan arazilere Ruslar ve Ermeniler, Grekler ve Estonyalılar gibi Gürcü olamayan başka halkları yerleştirmeyi tercih ederek engellemeyi denediler. Ancak bu amaca dönük ilerleme yavaştı çünkü bölgeye yeni gelenler Batı Gürcistan'dan gelenlerin aksine, bölgenin bataklık düzlük alanlarıyla ulaşılması zor dik yamaçları gibi kendine has doğal ve iklimsel koşullarına uyum göstermede zorlandılar. (Bu duruma rağmen Ermeniler, Grekler ve Estonyalılar hatırı sayılır sayıda şehir merkezlerine yerleşerek şehirli nüfusun çoğunluğunu oluşturdular.) Dolayısıyla, paradoksal olarak Rusya Gürcü istilasına karşı Abhazların koruyuculuğu rolünü üstlendi.

Batı Gürcistan'dan Abhazya'ya gerçekleşen köylü göçü ekonomik baskılara karşı anlık verilen bir tepki olmuş olsa da, Abhaz tarihçileri Gürcü gazetecilerin süreci teşvik etmeye ve Rus hükümetini kısıtlama olmaksızın göçe izin vermesine ikna etmeye çalıştıklarını işaret etmektedirler. Örneğin, 1877 yılında, Tiflis Herald gazetesi Gürcü dilinde eğitim için verdiği mücadele ile de tanınan Yakob Gogebaşvili tarafından yazılan “Abhazya'ya Kim Yerleştirilmeli?” başlıklı bir makale yayınladı. Cevabı ise: Megrellerdi. Lakoba makalenin “Abhazların anavatanlarını kitleler halinde terk etmeye zorlandığı” tarihte yayınlamasına dikkat çekiyor. Acıma hissetmeleri gerektiği yerde başkasının düştüğü kötü durumdan nasıl faydalanacağını düşünen insanlar için söylenen Abhaz atasözünü hatırlatıyor: “Ağaçtan düşeni yılan sokarmış” (Hewitt ve Khiba 1998, s. 175) Gogebaşvili gibi bireysel yaklaşımlar durumun tarihi ve uluslar arası kontekstini anlamamız bakımından faydalı olacaktır. Geç 19. Yüzyıl kolonyalizmin altın çağı idi ve “kültürlü” halkların üyeleri, bir kaçı hariç, az kültürlü insanların topraklarının kolonize edilmesini kendilerine hak olarak görmekte idiler. Gürcüler kendilerini Abhazlardan daha kültürlü görme eğilimine sahiptiler ve halen de bu eğilimlerini korumaktalar.

1877'den sonra olanlar Çarlık Rusyası ve yeni başlamakta olan Gürcü ulusal hareketi arasında Abhazya üzerinde nihai kontrolü sağlamak için geçen mücadeleler olarak anlaşılabilir. Bu dönem gelişen olaylar, Rusya ve Abhazya'yı içine alan bağımsız bir Gürcistan'ı talep eden Gürcü milliyetçilerinin arasında geçen bir çatışma şeklini henüz almamıştı. Doğrusunu söylemek gerekirse, dönemin Gürcü proto-milliyetçileri yazarları

Abhazyadaki Gürcü demografik, ekonomik ve kültürel varlığının genişletilmesinin Rusya'nın çıkarlarına hizmet edeceğini savunuyorlardı. Rus otoritelerinin Gürcülerin isteklerini yerine getirmeleri konusunda gösterdikleri tereddüt, onların Gürcülerin sadakatinden şüphe duydukları izlenimi bırakıyordu ve sonradan açıkça ayrılıkçı bir görünüm alabilecek olan Gürcü ulusal hareketinin gelişimini engel olmaya çalıştı.

Dil ve Kültür

Gürcü-Rus düşmanlığının bir başka ayağı da Rus ve Gürcü siyasi, kültürel ve dini elitlerinin Abhazyadaki lingüistik durum üzerinde etki sahibi olmak için giriştikleri rekabetti. Çarlık rejimi tarafından izlenen genel Ruslaştırma politikasına uygun olarak, Rus otoriteleri Abhazyada Rusça'nın ortak dil olacağı çok kültürlü bir topluluk oluşturmayı hedeflediler. Aynı zamanda, Gürcü kültürel aktivistleri, Gürcistan'da olduğu gibi Abhazyada da Gürcü dilinin konumunu güçlendirmeye çalıştılar. Hem Ruslar hem de Gürcülerin ortak kanısına göre, kültürel olarak geri kalmış kırsal bir halkın konuştuğu Abhazca yok olmaya mahkumdu. Tek sorun bu dilin yerini Gürcücenin mi Rusçanın mı alacağıydı(Zhorzholiani vs. 1994, s. 11).

Yine de, Çarlık yetkilileri Abhazca'nın kiliseler ve okullarda kullanılmasına izin vermeye, hatta olanak sağlamaya hazırdılar. Abhazyada ilk okul açma deneyimi 1851'de Okumda Batı Gürcistan'dan gelen bir öğretmen ve rahip D.A Machavariani tarafından yapıldı (Dzidzariya 1979, s. 24), ve yetkililer Abhazların Gürcüleştirilmesi için girişilen çabaları engellemeye çalıştı. Rusça olmayan bütün yerel dillerin eğitim-öğretimde kullanılması yasaklanmıştı ve Abhazca da buna dahildi. Çar II.Aleksandr'ın 1860'lardaki liberal okul reformuyla yerel dillerde eğitimin yolu açıldı. 1906-1907'de yayınlanan bildiriler ise yerel dillerde verilecek eğitime ilkökul ikinci sınıfa kadar izin veriyordu, sonraki yıllarda eğitim Rusça yapılmak zorundaydı. Buna rağmen, eğitimin Abhazca yapılması Gürcüce yapılmasından daha uygun görülüyordu.

Abhazyadaki kilise hizmetlerinin hangi dilde olacağı konusunda da benzer tartışmalar vardı. Bu tartışma Gürcü ve Rus Ortodoks Kiliselerinin Abhaz köylerindeki kiliselerin kontrolü üzerindeki çatışmasının bir parçasıydı.

Böylelikle Rus makamlarının Abhaz dili ve kültürünün koruyucusu rolünü sahiplenmesi yaygınlaştı. General Baron Pyotr K. Uslar Abhaz dili üzerine ciddi çalışma gerçekleştiren ilk Rus'tu; 1860'larda Kiril'den türetilmiş 55 karakterli ilk Abhaz alfabesini tasarlamıştı. Diğer bir Rus subay, I.A. Bartolemei, 1865'te okullarda kullanılmak üzere ilk Abhazca okuma kitabını meydana getirmişti.

Abhaz dilinin eğitimde kullanılmasının yaygınlaşmasıyla birlikte küçük bir Abhaz entelektüel kesimi de oluşmaya başladı, tamamını olmasa da çoğunluğu eğitimciydi(Dzidzariya 1979). 1876'da Sohum'da düzenlenen 1.Abhazy Öğretmenleri Kongresi bu sürecin ilk kilometre taşı oldu. 1877-78' savaşı ve isyanı izleyen baskılar ve sürgün Abhaz kültürel gelişimini engelledi. Birçok okul kapandı ya da yıkıldı. Ayakta kalabilen Abhaz entelektüelleri oldukça yavaş toparlanabildi.

Modern Abhaz kültürünün ve ulusal entelijansiyasının oluşumu devam ediyordu ancak bu süreç çarlık döneminin sonunda hala erken bir aşamadaydı. 1917 Mart'ında Gürcü filolog I. A. Kipshidze küçümseyen bir tavırla uyarıyordu: "Abhazlar çoktan -laik yada dini olsun- kendi edebiyatlarını oluşturdular – evet, çok fakir olabilir ama ne olursa olsun dikkat çekmeyi hak ediyor"(Dzidzariya 1979, s. 195). 1912'ye kadar Abhaz edebiyatı sadece ilkökul kitapları, kilise ayin ve vaazlarının çevirileri, Abhaz şarkıları, atasözleri ve kelime oyunlarından oluşuyordu. Nihayetinde, 1912'de, Abhaz edebiyatının ilk orjinal eseri olan Dırmıt Gulia'nın şiirleri yayımlandı. 1915'te Abhaz dilinde eğitim verilen okullardaki öğretmenlerin yetiştirilmesi için bir üniversite açıldı.

Abhazlar, Gürcüler ve Devrimci Hareket

19.Yüzyıl'ın sonuna doğru, bir kısım Abhaz entelektüeli Abhazya'da Rus devrimci hareketinin kurulmasına yardımcı oldular. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi Bolşevik ve Menşevik olarak 1903'te ikiye ayrıldığında; Gürcü sosyal demokratların çoğunluğu Menşeviklerin tarafını seçerken, Abhazların çoğu Bolşevik oldu.

Abhaz tarihçi Stanislav Lakoba devrimci hareket ve Abhaz halkı arasında gelişen ilişki hakkında çelişkili değerlendirmeler öne sürdü. Marksizm ve sınıf mücadelesinin Abhaz mentalitesine uygun olmadığını ve Abhaz köylülerinin genelde devrimci harekete, özelde de 1905-1907'deki devrime, Gürcü karakterinde olduğundan ötürü güvenmediklerini iddia ediyor. Buna ek olarak, Çar II.Nikola'nın hükümete karşı gösterdikleri sadakatten ötürü Abhaz milletinin "suç"unu affettiği 27 Nisan 1907'deki bildiriye kabul ediyor(Lakoba 1998, s. 85-6). Ancak 1905-1907 arasındaki Abhazya üzerine daha önce yazdığı kitapta ise Abhaz köylülerinin o dönemki ayaklanmaları üzerine oldukça yer ayırıyor(Lakoba 1985, s. 43, 82-5, 101). Örneğin; Lihni köylüleri 8 Şubat 1907'de muhtarlığa saldırıp bulabildikleri bütün vergi ve borç kayıtlarını yakmıştı. Çar'ın Abhazların "suç"unu affetmesini iyi huyluluklarının karşılığı olarak değil de Abhazların memnuniyetsizliğine karşı verilen bir ödün olarak değerlendirmek daha mantıklı görünüyor. Aynı zamanda, 1905'te çoğunluğu Gürcü işçiler tarafından gerçekleştirilen ayaklanma hükümetin Gürcü karşıtı yönelimini güçlendirmiş ve kendilerini Abhazların Gürcülere karşı koruyucuları olarak gösterip Abhaz tarafının bağlılığını kazanmaya itmiş olabilir.

3) Bağımsız Gürcistan dönemi (1917-1921)

Menşeviklerin yönetimindeki bağımsız Gürcistan devleti, Rusya'nın 1917 yılında parçalandığı, Moskova'daki merkezi hükümetin bölge siyasetinden geçici olarak kaybolduğu bir dönemde ortaya çıktı. Kademeli olarak, Rus-Abhaz çatışmasının Gürcü-Abhaz çatışmasına dönüşmesi böylece tamamlanıyordu.

Abhazya Mayıs 1917'de sonradan Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti olarak teşekkül edecek olan Dağlı Halkarı Birliği'ne katıldı (Lakoba 1998, s. 89-90). Bu şekilde, Abhazların siyasi temsilcilerinin çoğunluğu bu durumu Rusya ve Gürcistan'ın her ikisinden de kurtulmak ve halklarının etno-kültürel kökenlerine dönüş için açıkça bir fırsat olarak gördüler. Nisan ve Mayıs 1918'de Abhazya'da(en azından Sohum'da) kısa ömürlü bir Sovyet rejimi vardı

8 Haziran 1918'de Tiflis'te Gürcü hükümetiyle görüşmeler yapmak için bulunan Abhaz Halk Komitesi'nden(AHK) bir delegasyon Gürcistan ile birlik anlaşmasına imza attılar. Abhaz tarihçileri bu anlaşmanın geçersiz olduğunu çünkü delegasyonunu anlaşmayı imzalamaya yetkilerinin bulunmadığını iddia etmektedir. Göstermelik olarak, Gürcü hükümeti Abhazya'nın sahil kıyısında Türklerin, Beyaz Rusların veya Bolşeviklerin Abhazya'ya olası müdahalesini engellemek amacıyla askeri birlikler konuşlandırdı. Çoğu Abhaz bu birlikleri işgal gücü olarak kabul etmesine ve bu birliklerin sivil halka karşı çeşitli tacizlerde bulunmasına rağmen, Abhaz politik ve kültürel faaliyetleri bastırılmamıştı. Aslında, Abhaz kültürel hayatında önemli gelişmeler ortaya çıkmıştı: Samson Çanba bir Abhaz tiyatrosu kurmuş ve Abhazca ilk gazete olan Apsny Dirmit Gulya'nın editörlüğünde Abhazya'da yayınlanmıştı(Pachulina 1976, s. 31-32).

Gürcü hükümeti prensip olarak defalarca Abhazya için bir tür özerkliğe müsaade edilebileceğini ifade etti ve 1921 Gürcistan Anayasası, gelecekteki mevzuata uygun olarak sözü edilen özerklik için hüküm koyan bir madde içeriyordu. Bu kanun hiçbir zaman kabul edilmedi çünkü AHK ile anlaşmaya varılmadan önce Kızıl Ordu Abhazya ve Gürcistan'ı işgal ederek Sovyet dönemini başlattı.

4) Erken Sovyet dönemi (1921-1936)

1918-1921 arası dönem Gürcü milliyetçileri için olumlu çağrışımına sahipken Abhaz tarafı için bu dönem tam tersi idi. Sovyet döneminin başlarında bu durum tamamen tersidir. Abhazya, 9. Kızıl Ordu'nun Mart 1921'de Sohum'a girişini müteakiben tam bir birlik Cumhuriyeti olarak Gürcistan'dan ayrı ve Gürcistan ile eşit statüde bir Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak ilan edildi. Gürcüler için Sovyet rejiminin dayatması değerli bağımsızlıklarının kaybı manasına gelirken, Abhazlar için bu durum bağımsızlık olmasa da (nihai güç Moskova'da idi) en azından 1810'dan itibaren tadını çıkarabilecekleri en geniş otonomi seviyesini temsil ediyordu. Üstelik, Abhazya ile güçlü yerel bağlarla sahip Bolşevik harekete kıyasla Menşevik Gürcistan ülkede daha şiddetli bir baskı uygulamıştı. 10.000'e yakın insan 1924 yılındaki Gürcü milliyetçi ayaklanma girişimi sonrasında infaz edilmişti.

Yine de, Abhazya'nın Sovyetler Birliği içerisindeki hukuki statüsü küçüklüğüne nazaran kademeli olarak daha fazla indirilmişti. Aralık 1921'de, Abhazya'yı idare eden Abhaz Bolşevikleri Moskova'nın çağrısıyla Gürcistan ile "özel birlik anlaşması" imzalamışlardı. Anlaşma hükümlerine göre, Abhazya artık Gürcistan'dan ayrı olmayacak, ama otonomiyle birlikte bu duruma karşılık gelen Birlik Cumhuriyeti olma hali korunacaktı. 1925'te Abhazya kendi anayasasını kabul edebilecekti.

1920'ler Abhazlar için daha fazla kültürel ilerleme getirdi. Abhaz Akademik Topluluğu Abhazya'nın geleneklerini ve tarihini araştırmak maksadıyla 1922'de kuruldu. 1924'te bu topluluk Sohum'da Karadeniz kıyısı ve Batı Kafkasya bölgesel çalışmaları için birinci kongreyi Abhazya'dan 70 ve bölgenin diğer bölümlerinden 105 delegenin katılımıyla organize etti. Nihai oturum, Abhazlar için kutsal kabul edilen Lıhni köyündeki tarihi İhlamur ağacının altında Abhazya'nın tamamından katılan 3000 kişinin katılımı ile düzenlendi. Antik dini sembolizm böylece modern ulusal bilinci pekiştirmek için kullanılmıştı.

Bir diğer kayda değer gelişme ise, 1925 yılında ilk başkanı Abhaz eğitimci ve Abhazya Eğitim Halk Komiseri A. M. Çoçua olan Abhaz Dili ve Edebiyat Akademisi'nin Sohum'da kurulmasıdır. Bu akademinin kurulmasındaki anahtar rol genel olarak Kafkas dillerine özeldir ise Abhaz diline güçlü ilgisi bulunan önemli Sovyet filoloğu Nikolai Marr tarafından oynanmıştı (Pachulina 1976, s. 32-3). 1930'da akademi Gürcü Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Abhaz Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsü'ne dönüştürülmüştü. 1980'lerde o dönemde Vladislav Ardzınba'nın başkanı olduğu bu enstitü Abhaz milliyetçi hareketine kuluçka olarak hizmet edecekti.

1931'de Abhazya'nın statüsü Gürcistan içerisinde bir Özerk Cumhuriyet'e indirildi. Pek çok Abhaz köyünde Birlik Cumhuriyeti statüsünün kaldırılmasına ve zorunlu kolektivizasyona karşı kitlesel protestolar vardı. Gürcü OGPU'nun başı olan Lavrenti Beria'nın gizli polisi protestoları bastırmak için seferber etmesine rağmen, tavizler vaat edildi ve protestolar kan dökülmeksizin son erdi. Nestor Lakoba'nın başında bulunduğu Abhaz liderliği bir beş yıl daha mühim de facto özerkliği muhafaza etti. Abhazya'nın özel şartlarına atıfta bulunarak, kolektivizasyonu durdurmayı, Abhazya'yı kitlesel baskıdan korumayı ve hatta Abhaz prenslerine ile soylularına maddi yardımlarda bulunmayı başardılar (Lakoba 1998, s. 94-5). Abhazya'da bulunan huzur ortamı Sovyetler Birliği'nin geri kalanının o yıllarda yaşadığı ayaklanmalarla kayda değer bir karşıtlık ihtiva ediyordu.

5) Stalin-Beria terörü dönemi (Aralık 1936-1953)

Bu huzurlu dönem Aralık 1936'nın sonunda dönemin Güney Kafkasya Komünist Parti Sekreteri olan Beria'nın Lakoba'yı Tiflis'e çağırmasıyla beklenmedik şekilde sona erdi. Beria, Lakoba'yı Batı Gürcistan'daki köylüleri Abhazya'ya yerleştirme planından haberdar etti. Ertesi gün Lakoba gizemli bir şekilde öldü, ailesine gönderilen cesedin durumu onun belki de bizzat Beria tarafından zehirlendiği hissini veriyordu (Lak'oba 1998, s. 95).

Böylece Abhaz özerkliğinin fiilen ortadan kaldırılması yeni bir dönemin başlangıcına işaret ediyordu: Abhaz politik ve entelektüel elitinin mahvedildiği, Abhazya'nın ve Abhazların zorla Gürcüleştirildiği bir terör egemenliğine. Gürcüleştirme iki temel şekilde yapıldı. Birincisi, etno-demografik dengeyi Abhazların aleyhine olacak şekilde değiştiren ve Abhaz yerleşim yerleri arasındaki bitişik alanların parçalanmasına sebep olacak şekilde daha fazla Gürcü Abhazya'ya yerleştirildi. İkincisi, Abhaz dilinin kamusal kullanımını giderek kısıtlandı: Abhazca yer isimleri Gürcüce'yle değiştirildi, 1926 yılından beri kullanılan Latin alfabesinden Gürcü alfabesinin bir versiyonuna geçildi, Abhazca radyo yayını sona erdirildi ve savaştan sonra Abhazca okullarda eğitim dili olarak Gürcüce ile değiştirildi. Son kısıtlamalar o dönemde büyüyen Abhaz neslinin zihninde, eğer anadillerini konuşurlarsa dayak yemeleri ve daha önceden hiçbir bilgileri olmayan bir dille baş etmek zorunda kalmaları gibi acı verici hatıralar bıraktı.

Komünist Parti arşivlerinde yapılan araştırmalar Abhazya'da Gürcü bürokratlarca uygulanan Gürcüleştirme politikasının Moskova'daki merkezi idarenin direktifleri doğrultusunda uygulandığını göstermekte (Lezhava 1997, s. 116-61). Abhazya'daki Gürcüleştirme tüm Birlik Cumhuriyetlerinde uygulanan etnik azınlıkların asimile edilmesi politikasının sadece yerel bir uygulamasıydı. Ancak, Gürcü bürokratların kendilerinden beklenenden daha ileri gitmiş olduğu doğru olabilir. Nitekim verilen talimatlarla Abhazca gibi yerel azınlık dilleri ile artık eğitim yapılması engellenmişti ama bu gibi dillerin özel konularda eğitiminin yapılması yasaklanmamıştı. Bu yasal boşluk kullanılmadı, Abhaz dilinde eğitimle birlikte Abhazca öğretimi de yasaklandı. Yine de asıl sorumluluk Tiflis'te değil Moskova'daydı. Abhazlar ise meseleyi bu şekilde yorumlama eğiliminde değildi. Onlar "Gürcüleri" suçlama eğilimindedilerdi. Bunun için pek çok neden önerilebilir; Stalin ve Beria'nın Gürcü kökenli olmaları, Ruslaştırılmaya değil Gürcüleştirmeye maruz bırakılmaları, geçmiş döneme ilişkin olumlu tecrübeler onları Sovyet sistemini suçlamamaya yönlendiriyordu.

Gürcülere karşı geç 1940'lar ve erken 1950'lerden kaynaklanan öfke 1980'lerin sonu ve 1990'ların başındaki Abhaz-Gürcü çatışmasının altında yatan önemli faktörlerden birisidir.

6) Stalin sonrası dönem (1953—1985)

Stalin sonrası dönemde yüzeysel bir bakışla etnik gruplar arasında uyumun korunduğu görülse de, esasında her seviyede -Parti-Devlet bürokrasisinden, kültür ve eğitim kurumlarına ve gündelik hayatta dahi- Abhaz-Gürcü ilişkilerinde sürekli şekilde devam eden, açıktan yahut gizliden bir gerginlik bulunuyordu. Halka açık toplantılarda konuşmacının hangi dilde konuşmayı seçmesine bağlı olarak seyircilerin sık sık tezahürat veya ıslıklarla tepki vermesi atmosferin belirtilerindendi. Gerginlik kabaca her 10 yılda bir gerçekleşen Abhaz protestoları ile kendisine açık ifadesini buldu. 1957'de, 1965'te, 1967'de, 1978'de ve etnik gruplar arası şiddetin ilk kez ortaya çıktığı 1989'da.

Çeşitli aralıklarla meydana gelen halk protestolarında ortaya çıkan memnuniyetsizliğin dışında, resmi bürokratik kanallardan da sayısız itiraz denemeleri yapıldı. Abhaz aydınlarınca Gürcü liderliğine karşı kaleme alınan şikâyetler partinin tepesine ve Moskova'daki devlet görevlilerine kadar ulaştırılıyordu. Görevliler, bazısının yaptığı gibi, eğer Abhazların şikâyetleri ile ilgilenirlerse iddiaların doğruluğunu kontrol etmek amacıyla Abhazya'ya gözlemci gönderebilirler ve bunun sonucunda da Tiflis'teki parti liderlerine Abhazların durumlarının iyileştirilmesi için baskıda bulunabilirlerdi. Eğer görevliler bu sorunlarla ilgilenmezlerse, standart Sovyet bürokratik pratiğini uygular, şikâyet dilekçesini şikâyet edilen idareye, yani Gürcü liderlerin kendilerine gönderirlerdi. Bu durumda dilekçeyi kaleme alanlar iftira atmamakla suçlanıyordu.

Stalin sonrasında, Abhazların durumu Stalin'in son dönemlerindeki kadar kötü olmadı, ancak Sovyet döneminin başlarındaki kadar da iyi olmadı. Abhazlar acı zulümleri tekrar yaşamadılar ama 1931'e kadarki de jure ve 1936'ya kadar da de facto özerkliğe sahip olamadılar. Bununla birlikte, bu geniş aralıkta, zaman içerisinde kayda değer değişiklikler gerçekleşti. Özellikle 1978 yılı büyük dönüm noktası oldu. Tiflis'teki Gürcü liderliği 1953'ten 1978'e kadar Abhazya üzerinde sıkı denetimi sürdürmüş ve Abhazların çıkarlarına karşı simgesel tavizlerde bulunmuştu. Abhaz dilinde eğitim ve medya hususu küçük boyutlardaydı. Stalin dönemindeki Gürcüleştirme sırasında değiştirilen Abhazca yer isimlerinin özgün haline geri getirilmesi sorunu bile çözümlenmemişti. 1978'den sonra, Abhazlar, durumun tersine hem Gürcistan'ın politik ve kültürel elitinin büyük kısmının hem de Abhazya'daki hoşnutsuz Gürcülerin ciddi direnişlerine rağmen tekrar gerçek özerkliği elde etmeye başladılar. Bu dönemde Abhazlar, Abhazca televizyon yayını, Sohum Pedagoji Enstitüsü'nde oluşturulan kendilerine ait Abhaz Devlet Üniversitesi gibi imtiyazlar elde ettiler. Bu dönem ayrıca idarede ve hükümetteki mevkilerin, Abhazların toplam nüfusa göre oranlarının çok ötesinde bir oranda istikrarlı bir şekilde etnik Abhazlarca doldurulmasının yerel Gürcüler arasında "etnokratik rejim" korkusunun yükselttiği bir dönemdir.

1978'deki bu değişimi sağlayan şey Abhaz entelejansiyasının bir kısmının önderlik ettiği, Abhaz hakları için yapılan Stalin sonrası üçüncü protesto dalgasıydı. İlk iki protesto dalgasının (1957 ve 1965-1967'teki) etkisi minimal düzeydeydi. Ancak Gürcistan parti başkanı Eduard Şevardnadze 1978'deki protesto gösterilerine karşı Abhazya'da doğru milliyetler politikasının uygulanması gerektiğini açıkça beyan etti. Şevardnadze, protestoculara Abhazya'nın Gürcistan'dan Rusya Federasyonu'na transfer edilmesi haricindeki taleplerinin yerine getirileceği sözünü verdi. Şevardnadze verdiği sözlerin tamamını tuttu. Ancak daha sonra Abhazya'daki etnik Gürcülerin "Abhazlaştırma"ya karşı gerçekleştirdiği protestolar onun geri adım atmasına neden oldu. 1978 yılında Tiflis'te Gürcü milliyetçilerinin Moskova'nın Gürcü dilinin anayasal statüsünün düşürülmesine dönük kararını protesto ettiği ayrıca not edilmelidir. Şevardnadze, bu protesto karşısında da uzlaştırıcı bir tavır takınmış ve merkezi hükümeti taviz vermeye ikna etmiştir.

Abhaz memnuniyetsizliği yalnızca mağduriyetlerle değil aynı zamanda etnik tarih alanındaki akademik anlaşmazlıkla da ortaya çıkmıştır. Gürcü tarihçilerin Abhazların ya Megreller veya Svanlar gibi Gürcülerin bir çeşidi olduğuna dair iddiaları ya da tam tersine Abhazların Büyük Kafkas Sıradağlarının kuzeyinden yeni gelen, Gürcü topraklarında misafir olduklarını ima eden makaleleri Gürcü basınında yer alması Abhazları sınırlendiriyordu (Bazı Gürcü tarihçileri aynı bakışı Osetler için de ele almaktadır. Osetlerin farkı ise Osetlerin gerçekten de Kuzey yamaçlarından Gürcistan'a göç etmiş olmalarıdır). 1979 'da, Şevardnadze'nin girişimi ile, Gürcü ve Abhaz tarihçileri arasında ortak araştırmaları ve ortak tarihsel anlatı geliştirmeyi teşvik etmek amacıyla Borjomi'de bir dizi toplantı organize edildi. Bu toplantılar neticesinde Gürcü-Abhaz ilişkilerine dair pek çok çalışma yayımlansa da, katılımcılar belirtilen amaca ulaşamadılar. Süreç Şevardnadze'nin kişisel desteğine bağımlı kaldı ve Gorbaçev'in onu dışişleri bakanı olması için 1985'te Moskova'ya çağırması ile toplantılara son verildi. Lezheva, Sovyet sonrası dönemde Gürcistan'da kalmasına izin verilseydi Şevardnadze'nin Abhaz-Gürcü çatışmasının tırmanmasını engelleyebileceğine inanıyor (Lezhava 1997, s. 217).

1978 sonrası Abhazya'daki etnik güçteki değişim Gürcülerin tepkisine neden oldu. 338 kişiden fazla olmayan "Gürcü nüfusunun temsilcileri", yeni "anti-Gürcü politikanın" Abhazya'daki bütün nomenklatura mevkilerinin üçte ikisini -çoğunluğu rüşvet yiyen- Abhazların işgal etmesine neden olduğunu iddia eden bir dilekçeyi 1980 yılında Şevardnadze ve Brejnev'e gönderdi. Bazı yerlerde etnik Gürcülerce yapılan protesto

gösterileri yeni göreve gelen Abhaz yerel görevlilerinin Gürcülerle değiştirilmesine neden oldu. Aynı zamanda etnik motivasyonla fiziksel saldırı vakaları da görülüyordu, ancak bu tip davalar kamuya açık bir şekilde politik olmayan vakalar olarak görülmekteydi(Lezhava 1997, s. 220-25).

BÖLÜM II

SAVAŞ KARARI

Şevardnadze ve Gürcistan Devlet Konseyi'ndeki meslektaşları niçin 14 Ağustos 1992'de Abhazya'ya askeri güç gönderilmesi kararını verdiler? İlk olarak operasyonun olası hedefini, ondan sonra niçin bu tarihte başladığını ve son olarak diplomatik yollarla bunun önlenip önlenemeyeceğini açıklayacağım.

Gürcistan'ın savaş hedefleri

Gürcistan'ın savaş hedeflerinin Gürcü tarafınca yaygınlaştırılan iki versiyonuna göre, işgalin istenilen amacı sonradan gerçekleşen olayların ışığında aslında görüldüğünden daha kısıtlıydı. Sonradan Şevardnadze tarafından Gürcü parlamentosuna sunulan bir rapora göre, operasyonun amacı "Rusya ile Gürcistan ve Ermenistan(Abhazya üzerinden giden) arasındaki tren yolunun, anayolların ve stratejik önemdeki maddelerin güvenliğini sağlamaktı."(Zhorzholiani 1993, s. 38-9). Bir gerekçe olarak bu açıklama tam olarak makul değildi; öncelikle, silahlı tren soyguncuları Abhazya topraklarında değil Batı Gürcistan'da ortaya çıkmışlardı ve ikincisi, Sohum'daki yetkililerle iletişim hatları boyunca güvenliği arttırmak amacıyla hiçbir işbirliği girişiminde bulunulmamıştı.

İkinci versiyon gayri resmi olarak dolaşıma sokuldu ve faturayı Devlet Konseyi'ndeki diğer üyelere çıkararak Şevardnadze'yi aklamak için tasarlanmış gibi görünüyor. Şevardnadze'nin Batı Gürcistan'daki Zviadista(Gamsahurdiya yanlıları) isyancıları tarafından kaçırılan ve Güney Abhazya'daki Gal bölgesinde bir yerde tutulan Gürcü yetkilileri kurtarmayı amaçlayan sınırlı bir operasyonla durumu idare etmek niyetinde olduğu iddia ediliyordu. Söylentilere göre Şevardnadze Ardzınba'ya operasyon hakkında uyararak için telefon açmış ve operasyonun amaçlarının sınırlı olduğu konusunda güvence vermişti; Ardzınba böyle bir telefon görüşmesinin gerçekleşmediğini söyledi, rehinelerin gerçekten Abhazya'da tutuldukları da kesin değildi. Operasyonu komuta eden Gürcistan Savunma Bakanı Tengiz Kitovani, Şevardnadze'nin açık talimatlarını dikkate almadı ve ayrılıkçı rejimi bastırmak için doğrudan Sohum'a ilerledi, böylece kendisini milliyetçi bir zaferle koruyacaktı. Şevardnadze'nin Tiflis'teki pozisyonunu pekiştirmek için yeterli zamanı yoktu ve bu yüzden asi komutanları üzerinde etkili bir kontrol kurmaktan acizdi.

Operasyon için mobilize edilen askeri gücün karakteri doğrudan doğruya her iki anlatının da yalan olduğunu ortaya koyar. 14 Ağustos şafağında İngur Nehri'nden Abhazya'ya giren tanklar, zırhlı araçlar ve topçu birliklerinin gücü rehineleri bulmak ve kurtarmak için veya bağlantı hattını korumak için gereken türde bir güç değildi. Dahası Sohum'a sahil boyunca saldırmak çift yönlü bir operasyonun yalnızca bir yönüydü. Abhazya'nın kuzeyinde Gagra yakınlarına eşzamanlı olarak yapılan çıkarma eşit önemdeydi, bu çıkarmanın tren soyguncuları veya Zviadistalara yönelik olmadığı da açıktı.

Bunu, kötü hazırlanmış Abhazlar etkili bir direniş örgütlenmeden önce Abhazya'nın tamamında veya büyük bir kısmında Gürcü kontrolünü restore etmek için yapılan biltzkrieg(yıldırım savaşı) girişimi olarak görmek daha mantıklıdır. Gagra'da sadece bir kilometre genişliğinde deniz ile dağ arasındaki koridoru kuzeye çıkan kuvvetler kapatacağı, böylece levazım ve takviye kuvvetler Abhazlara Rusya'dan ulaşamayacağı ve sonrasında da kuzeydeki birlikler Sohum'a güneyden yaklaşan birliklere katılmak için güneye hareket edeceklerdi. Tarihteki pek çok diğer yıldırım savaşında olduğu gibi bu tıkanma düşmana organize olma ve yıldırım savaşını yıpratma savaşına döndürme şansı veriyor. Takviye birliklerin Abhazya'ya sadece kıyı şeridinden gireceği varsayımı hatalıydı: Kuzey Kafkasya'dan gelen gönüllüler yüksek dağ geçitlerini aştılar.

Şevardnadze Sohum'u savaşın yıkımından korumayı umut ediyordu.

Talimatları Gürcü kuvvetlerinin şehre güneyden ve kuzeyden aynı anda ulaşacağı varsayımına dayalıydı, kuvvetler şehrin eteklerinde duracak ve şehri bombalamadan Sohum'u kuşatma altına alacaktı. Kabul edilebilir bir çözüm kuvvetli bir pozisyon alındığında müzakere edilecekti. Güneyden gelen kuvvetleri Sohum'a getirerek Kitovani talimatlara karşı hareket ediyordu ancak bu davranışında askeri bir mantık vardı. Beklenmedik bir şekilde Abhaz direnişi kuzeyden gelen kuvvetleri durdurdu, dolayısıyla Sohum'un kuşatılması ile tamamlanacak orijinal planı uygulamak artık mümkün değildi.

Niçin Ağustos 1992?

Gürcü askeri müdahalesinin "anayasalar savaşı" kapsamında özellikle de 1925 Abhaz anayasasına dönülmesine bir tepki olarak anlaşılması gerektiğine dair yaygın bir kanı vardır. Yine de, bu metnin neden Gürcü milliyetçilerine göre Abhazya parlamentosu tarafından iki yıl önce(25 Ağustos 1990'da) kabul edilen Devlet Egemenliği Deklarasyonu'ndan daha sakıncalı olması gerektiğini anlamak zordur. Her iki belge de Abhazya'nın Gürcistan ile birleşmesini reddediyordu.

Şahsi görüşüme göre, çok daha önemli bir faktör Sohum'daki ayrılıkçı yetkililerin Abhaz topraklarındaki vaktiyle Sovyet "iktidar yapısında" kontrolü ele geçirmesiydi. Bağımsız bir Abhaz askeri gücünün hızlıca kurulması Gürcü liderliğinin gecikme olmaksızın yeni doğan devlete karşı harekete geçmesini sağladı.

Buna rağmen, savaşın başladığı döneme kadar olan süreçte Abhazya'daki gerilim seviyesinde gözle görülür bir tırmanma yaşanmadı. Gürcü kuvvetlerinin işgaline karşı hiçbir özel hazırlık yapılmadı ve Sohum'un güneydoğusuna sadece birkaç kilometre uzaklıkta ilk defa direnişle karşılaşan Kitovani'nin birliği anayol boyunca engellenmeden

devam edebildi. İşgal gününde, Abhazya Yüksek Sovyeti Abhazya ve Gürcistan arasında bir birlik anlaşmasını tartışmak için bir araya gelmeyi planlamıştı. Bu yüzden açıktır ki, Abhaz liderliği yakın bir tarihte Gürcistan'dan yakın vadede gelecek bir askeri tehditten neredeyse tamamen habersizdi. "Anayasa savaşlarını" gerçek savaşın başlangıcı olarak değil daha sonra pazarlık masası oluşturmanın bir yolu olarak gördüklerini tahmin edebiliriz. Şevardnadze'nin Gürcistan parti sekreterliği görevinde iken Abhazya'ya karşı benimsediği uzlaştırıcı tavrından dolayı yanılmış olabilirler.

Şevardnadze Gamsahurdiya'yı deviren cuntanın daveti üzerine sadece beş ay önce Mart 1992'de Gürcistan'a geri döndü. Abhaz operasyonu için girişim Şevardnadze'nin askeri iş arkadaşlarından, özellikle Kitovani ve Ioseliani'den gelmiş olabilir ve Şevardnadze kendisini onların isteklerine karşı çıkmak için yeterli güçteki bir pozisyonda hissetmiyordu. Bu dikkate alınmaksızın Şevardnadze'nin işgali veto edebileceğini söylemek güçtür. Gürcü kuvvetlerinin Sohum'a girmemelerine dönük talimatları, onun ciddi kaygılara sahip olduğunu düşündürüyor. Dahası sonradan, güçlü bir pozisyon elde edince Abhazya'nın ikinci kez işgal edilmesi için yapılan baskıya karşı direndi. Bu sefer, geçmiş birikimlerinin tecrübelerinden elbette yararlandı.

Diğer taraftan, Şevardnadze meslektaşlarınınca ikna edilmeye muhtemelen pek isteksiz değildi. Abhaz operasyonu komşu Megrelya'daki Zviadistlere karşı yürütülen savaşın doğrudan sonucu olmamasına rağmen yeni rejim altında mantıken Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün restore edilmesinin bir sonraki aşaması olarak görülebilir. Muhtemelen – ve burada Abhazların ufak ve geri kalmış bir toplum olduğu yönündeki küçümseyici Gürcü bakışı kuşkusuz rol oynamıştır- Gürcü liderlerinin hiç birisi bunun bu kadar maliyetli, uzun ve bilhassa zor olacak bir operasyon olacağını beklememişlerdi. Şevardnadze, Sohum'daki ayrılıkçı rejime karşı kısa ve başarılı bir savaş kişisel otoritesini sağlamlaştırıcı bir araç olarak bile görmüş olabilir.

Abhazya'nın işgali için bir diğer motivasyon Gürcülerin ortak bir düşman karşısında birleşmesi ile iç siyasi durumun stabilize olması olabilir. Şahsi olarak, Şevardnadze Abhazlara karşı operasyonu Megrelya'daki Zviadista isyanını sonlandırmanın bir yolu olarak görmüş olabilir.

7) Perestroyka ve Sovyet Sonrası Geçiş Dönemi (1986 – Ağustos 1992)

Abhazya'da Perestroyka

Aralık 1988'de kurulan Abhazya Halk Forumu Aidgıllara(Abhazca'da birleşim demek) kısa sürede Abhaz milliyetçiliğinin kurumsal taşıyıcısı oldu; halbuki içinde sadece Abhaz derneklerini değil, Rus, Ermeni ve diğer Gürcü olmayan grupların da derneklerini içeriyordu. Dernek yenilenen Sovyet federasyonu içinde Gürcistan'dan bağımsız bir Abhazya Cumhuriyeti kurulmasını amaçlıyordu. Bu amaç, Sovyetler Birliği'nden bağımsız ve Abhazya'yı da kapsayan bir Gürcistan kurulmasını hedefleyen bütün Gürcü milliyetçisi partilerin amacıyla çatıştıyordu.

18 Mart 1989'da, Abhaz hükümet yetkililerinin desteğiyle, Aidgıllara ilk büyük halka açık toplantısını Lıhni'da, Abhazların kutsal toplantı yerinde gerçekleştirdi. Bir hafta sonra, 25 Mart'ta, Gürcü milliyetçisi dernekler de Lıhni'ye karşı bir cevap olarak Sohum'da toplandı. Bir tarafın gerçekleştirdiği toplantı diğer tarafı karşı-toplantı yapmak için kışkırtıyordu. Abhazya'daki oldukça gergin ancak daha şiddet içermeyen karşılaşma Gürcistan'da milliyetçiliğin yükselmesine neden olan faktörlerden biri oldu. 9 Nisan'da Tiflis'te miting yapan Gürcü milliyetçilerinin isteklerinden biri de Abhazya'nın Gürcistan içerisinde kalmasıydı.

Taraflar arasındaki gerginliğin şiddete dönüşmeden uzun süre bu yoğunlukta devam etmesi beklenemezdi. İlk çatışmalar 28 Mart'ta Gagra'da küçük Gürcü ve Abhaz grupları

arasında gerçekleşti(Lezhava 1997, s. 247). Büyük çapta şiddetin ortaya çıkması ise Temmuz ortasını bulacaktı.

Temmuz 1989 Olayları

15 Temmuz'da Sohum'da olaylar patladı. Çarpışmaları tetikleyen; Gürcü, Abhaz ve Rus sektörlerinden oluşan Abhaz Devlet Üniversitesi'nin Gürcü sektörünün Tiflis Devlet Üniversitesi'ne bağlanıp bağlanmamasıyla ilgili tartışmalardı. İlk bakışta bu sorun önemsiz olarak algılanabilirdi, çünkü bu karar üç dilden herhangi birinde eğitim verilmesini engellemedi. Birçok Abhaz ise yeni oluşturulacak Gürcü enstitüsünün Abhaz Devlet Üniversitesi'nin bütçesini azaltacağına ve bunun sonucu olarak üniversitenin kapanmasına neden olacağına inanıyordu. Medyada, özellikle de televizyonda geçen haberler çatışmayı daha da genişletmiş olabilir(Lezhava 1997, s. 286).

Olaylar Tiflis Devlet Üniversitesi'ne giriş sınavlarının yapıldığı binayı kuşatan Abhaz protestocuların Gürcüler tarafından kuşatılmasıyla başladı. Bu bölgede çatışmalar silah içermiyordu. Ancak, haberler yakındaki mahallelere yayılıp insanlar bölgeye geldikçe ucu sivriltilmiş tahta sopalar gibi çabucak hazırlanmış silahlar kendini göstermeye başladı. Haberler Gürcistan'a ulaştıktan sonra milliyetçi Gürcü milisleri Abhazya'ya geçmeye başladı. Yerel topluluk arasında anlık olarak ortaya çıkan kavgalar çoğunluğu Gürcistan dışından gelen silahlı Gürcü güçlerinin silahsız Abhazlara karşı gerçekleştirdiği sistematik bir pogrom halini aldı. Yerel Gürcülere ateşli silahlar dağıtılırken Abhazlar otobüslerden indirilip darp edildi ya da öldürüldü. Çok sayıda kişi öldükten ve yaralandıktan sonra Rusya merkez Sovyeti'nden gönderilen İçişleri Bakanlığı birlikleri Abhazya'ya daha fazla Gürcü savaşçının geçmesini engelleyerek düzeni sağlamayı başardı. Aidgilara yaşanan olayları Abhaz toplumunu yok etmek için planlanmış bir eylem olarak duyurdu(Lezhava 1997, s. 283).

Ağustos 1989 – Aralık 1991

Temmuz 1989'daki travmatik olaylardan sonra, var olan çatışmalar şiddet içermeyen siyasi gerginliklere dönüştü. 25 Ağustos'ta Abhazya Yüksek Sovyeti bağımsızlık deklarasyonu yayınladı, bir gün sonra Gürcistan Yüksek Sovyeti bunun geçersiz olduğunu ilan etti. Deklarasyon Abhaz parlamentosunda yükselen etnopolitik ayrışmanın dönüm noktası oldu, ve 31 Ağustos'ta çoğunluğu Gürcü olan muhalif milletvekilleri Tiflis Subtropikal Tarım Enstitüsü'nde toplanarak kendilerini Abhazya'nın gerçek Yüksek Sovyeti ilan ettiler. Bundan sonra biri Sohum'da diğeri Tiflis'te bulunan bu iki ayrık yapı, aynı makamda hak iddia edecekti.

Bu dönemde meydana gelen Kafkas Dağlı Halkları Konfederasyonu da diğeri bir önemli gelişmeydi. Aidgilara Kuzey Kafkasya'da yer almayan tek üye dernek olsa da, konfederasyon merkezini Sohum'da kurarak ilk kongresini 26 Ağustos'ta burada gerçekleştirdi. Kongre Abhaz bağımsızlık mücadelesiyle dayanışma içinde olacağını bildiren bir duyuru yayınladı. Destekçileri, konfederasyonu 1917-1918'de var olan Dağlı Cumhuriyeti'nin olası bir ardılı olarak görüyorlardı. Abhazya böyle bir devlet için hayati öneme sahipti çünkü onun denize açılan tek kapısı olacaktı. Abhaz bağımsızlık hareketi için ise konfederasyon üyeliği Gürcistan'dan ayrı bir geleceği ve Kuzey Kafkasya'daki etnokültürel soydaşlarıyla yenilenmiş bir topluluk oluşturma imkanını sağlıyordu. Bunun yanı sıra, konfederasyon Abhazya'ya Gürcistan'la olası bir savaş halinde destek verebilirdi(ve savaş başlayınca da bu destek gelecekti) . Kongreye ev sahipliği yaparak Tiflis'e dışardan destek aldığını gösteren Aidgilara Gürcü işgalini önlemeyi umuyordu.

14 Kasım 1990'da, Gürcü milliyetçisi Zviad Gamsakhurdia Gürcistan Yüksek Sovyeti başkanı oldu(bundan altı ay sonra da Gürcistan Cumhurbaşkanı olarak seçilecekti). Aralık 1990'da ise Abhazya Yüksek Sovyeti Başkanlığı'na Vladislav Ardzınba seçildi. 1991'in Ekim ve Aralık ayları arasında Abhazya Yüksek Sovyeti seçimi bikarç aşamada

gerçekleşti. Gamsakhurdia ve Ardznba bu seçimlerde kullanılacak yöntemde anlaşmaya vardılar, anlaşmaya göre her seçim bölgesi belli bir etnik grubun adayına ayrılmıştı. Buna göre; 28 bölgede sadece Abhazlar, 26 bölgede Gürcüler, geri kalan 11 bölgede de diğer etnik gruplar(Rus,Ermeni vs.) seçilebilecekti. Seçenekleri daraltan bu sistem çatışmanın iki tarafı için de kabul edilebilirdi, çünkü iki taraf da üçüncül etnik gruplarla anlaşarak çoğunluğu ele geçirebileceğini düşünmüştü(Lezhava 1997, s. 328).

Abhaz tarafı beklentilerinde haklı çıktı. Diğer etnik grupların milletvekillerinden pek azı Gürcüler'den taraf oldu, çoğunluğu Abhazları destekledi. Bu yönelimi etkileyen faktörlerden biri Abhazya'daki üçüncül grupların çok azının Gürcüce bilmesi ya da öğrenmek istemesiydi, bu yüzden Gürcüce'nin tek resmi dil olarak kabul edildiği bir Gürcü devletinde yer almak istemediler. Abhazca da bilmiyorlardı, ancak çoğunluğun ortak olarak kullandığı Rusça bağımsız bir Abhazya'da eskiden sahip olduğu konumunu büyük olasılıkla koruyacaktı.

Savaşın Önceki Son Aylar

Sovyetler Birliği 1991'in sonunda resmi olarak dağıldı. Bu olay Gürcü-Abhaz çatışmasını savaş öncesindeki son durumuna sürükledi.

Yasal olarak Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra oluşan boşluğu doldurma mücadelesi vardı. Bu rekabet Tiflis ve Sohum meclisleri arasında "anayasa savaşı" şeklini aldı. Şubat 1992'de, Gürcistan Yüksek Sovyeti bağımsız Gürcü Cumhuriyeti'nin 1921'de kabul ettiği anayasayı yeniden yürürlüğe koyma kararı aldı. Buna cevap olarak, Sohum'daki Abhazya Yüksek Sovyeti 23 Temmuz'da Abhaz Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin 1925'te kabul ettiği anayasayı yürürlüğe koydu. Bu adımlar iki tarafın da siyasete tamamen resmi bir bakış açısıyla yaklaştığını, 1920ler'den bu yana olan değişimleri dikkate almadığını gösteriyordu. Yürürlüğe sokulan anayasalar iki tarafın da kabul edebileceği türden değildi: 1921'deki Gürcü anayasası Abhazya'nın özerkliğine çok muğlak bir şekilde izin veriyordu, 1925 Abhaz anayasası ise Abhazya'nın bağımsız bir Sovyetler Birliği Cumhuriyeti olduğunu onaylıyordu.

Aynı zamanda, Abhaz topraklarında bulunan eski Sovyet "güç yapıları" nı kontrol etmeye yönelik daha somut mücadeleler de oluyordu. Abhaz ekonomik enstitülerinin Gürcü muadillerinden ayrılması 1991'in son aylarına doğru başlamıştı. Örneğin; 30 ağustos 1991'de Abhazya Yüksek Sovyeti Gürcistan Cumhuriyeti'nin bankacılıkla ilgili yasalarının Abhazya'da geçerli olmayacağı kararını aldı, aynı yılın ekim ayında ise kendi kontrolü altında olan bir gümrük servisiyle Cumhuriyetlerarası Ekonomik Bağlantılar Komitesi kurdu. Bu süreç Sovyetler Birliği'nin resmi olarak dağılmasından sonra ordu ve güvenlik konularını da kapsamaya başladı. 29 Aralık 1991'de, Abhazya Yüksek Sovyeti Abhazya'da bulunan bütün eski Sovyet askeri güçlerinin üzerinde hak iddia etmesini sağlayan yasa tasarisını meclisten geçirdi. Şubat 1992'de, Abhazya'da vatandaşlık kayıtlarının yapılması için bir komisyon kuruldu ve Gürcistan'ın diğer bölgelerinden Abhazya'ya insan göçünü engelleyen sınırlamalar getirildi. 5 Mart 1992'de, Güvenlik Komitesi ve Devlet Mülkiyet Komitesi gibi devletin diğer makamlarını Abhazya Yüksek Sovyeti'ne bağlayan bir yasa kabul edildi(Zhorzholiani 1994, s. 37). Bu değişikliklere karşılık gelecek kurumsal bir yapı oluşturuldu, Sovyet dönemindeki karşılığı baz alınarak yeni bir zorunlu askeri hizmet sistemi yürürlüğe sokuldu. Bütün bunlar kayda değer bir askeri güç elde etmek için Ardznba liderliğinin harcadığı eforlardı(Chervonnaya 1995, s. 75-84).

Böylece, Sovyet sonrası dönemin ilk birkaç ayında Abhazya'nın Gürcistan'dan ayrılması sözde deklarasyonların ötesine geçerek somutlaşmaya başladı. Bu süreç oldukça sorunsuz bir şekilde ilerledi, Gürcü ve Abhaz polis memurları arasında geçen birkaç küçük çatışma dışında bir şey olmadı.

Aynı dönemde Gamsakhurdia yanlıları ve destekçileri arasında geçen Gürcü İç Savaşı'nın da gerçekleştiğini hatırlatmak gerekir(Aralık 1991 – Ocak 1992). Tiflis'te güç sonradan Devlet Konseyi olarak kurulacak olan Askeri Konsey tarafından ele geçirilmişti, bu konsey Mart 1992'de Şevardnadze'yi konseye başkanlık etmesi için Gürcistan'a davet etmişti. Gürcü İç Savaşı yeni hükümet ve Batı Gürcistan'ın Megrelya bölgesinde bulunan "Zviadista" gerillaları arasındaki çatışmalarla devam etti. Abhazyaya işgal edilirken bu çatışmalar hala sürüyordu.

Savaş önlenbilir miydi?

Eğer Abhazyadaki savaş öncesi duruma ilişkin bu analiz doğru ise, Rusya ve/veya Batı önleyici aktif diplomasisi ile bu savaşı engelleyebilirdi. Müzakereler için başlangıç noktası eş zamanlı olarak Abhazyanın 1925 anayasasına ve Gürcistan'ın ise 1921 anayasasına dönüşünün ertelenmesi olabilirdi.

Rusya'nın Gürcü-Abhaz çatışmasına savaş öncesi diplomatik olarak müdahil olmadığı görülürken savaşın çıkmasını takiben hemen müdahale ettiği görülmektedir. 3 Eylül'de, savaşın başlamasından üç haftadan az bir süre sonra, Başkan Yeltsin Moskova'da Şevardnadze ve Ardznba arasında Kuzey Kafkasyalı cumhuriyetlerin, bölgelerin ve liderlerin de katılımıyla bir müzakere toplantısı organize etmiştir. Yeltsin, Kuzey Kafkasyalı liderler tarafından desteklenen bu toplantıda, kendisinin taraflar üzerinde, özellikle de Ardznba üzerinde güçlü bir baskı uygulamak istediğini göstermiştir. Bu durum, Rus hükümetinin Abhazyada savaşın başlamak üzere olduğunun farkında olsaydı bunu önlemeye çalışacağını göstermektedir. Öte tarafta, Yeltsin'in Gürcü işgalini önceden bildiğine hatta bunun gerçekleşmesine izin verdiğine dair bazı emareler vardır.

Hepsinden etkilisi Batılıların Gürcistan'la ilişkide ve Rusya'nın Abhazyaya'yla ilişkide öncelikli sorumluluğu olarak Birleşik Devletlerin ve/veya Avrupalı müttefiklerinin, veya Batı-Rus ortak girişiminin, zamanında inisiyatif alması olabilirdi. Şevardnadze'nin 1992 başlarında Devlet Konseyi'ne başkanlık etmesi için Gürcistan'a davet edilmesinin ana sebeplerinden birisi onun Batı'da olumlu bir imaja sahip olmasıydı: önemli miktarda Batılı politik, ekonomik ve insani yardımı çekebileceği umuluyordu(ve öyle de yaptı). Bu, Batı ülkelerine Gürcü liderliğinin kararlarını etkilemek için güçlü araçlar sağladı. Gürcistan'ın tanınması ve IMF, Dünya Bankası ve BM'ye üyeliklerinin ön koşulsuz kabul edilmesi fırsatını boşa harcadılar.

Ne Rusya'nın ne de Batı'nın SSCB'nin dağılmasıyla savaşın ortaya çıkması arasındaki kritik 8 ay boyunca önleyici diplomasi girişimlerinin yokluğunu Gürcü-Abhaz sorununa dönük dikkat eksikliği dışında herhangi başka bir nedenle açıklamaya çalışmak zordur. Sovyetler Birliği'nin sonunun hali hazırdaki gergin durumda istikrarı bozucu güçlü etkisi olacağı tahmin edilebilirdi. Muhtemelen Rus ve Batılı diplomatlar ve politikacılar o dönem için pek çok sorunun yükünden muzdariptiler. Abhazyaya eski Sovyetler Birliği'nde acil önleyici adımların atılması gereken bir düzine sorundan veya sıcak noktadan birisiydi ve uluslar arası güvenlik noktasından bakıldığında(örneğin Kırım veya Baltık'la kıyaslanırsa) hiçbir şekilde en önemli konu değildi.

Niçin Şevardnadze ve Gamsahurdiya değil?

Abhazyanın işgalinin "aşırı milliyetçi" Gamsahurdiya'nın değil de "liberal" Şevardnadze himayesinde gerçekleşmesi anormal görünebilir. Eğer Gamsahurdiya "bile" Ardznba ve meslektaşları ile karşılıklı anlayışa ulaşabilirdiyse, o zaman niçin soğuk savaşı tehlikesiz bir sona ulaştırmasındaki rolü ile tanınan eski Sovyet dış işleri bakanının kabiliyetleri buna yetmedi?

Şevardnadze'nin Tiflis'e Mart 1992'de dönmesi sırasında Abhazyadaki siyasi durumun Gürcülerin bakış açısına göre Gamsahurdiya döneminden çok daha kötü olması cevabın

büyük bir kısmını oluştuyordu. Özellikle, ayrılıkçı rejim o zamana kadar askeri kapasite elde etme yolundaydı. Dahası, 1992'de Şevardnadze bazılarının Gamsahurdiya'dan daha az Gürcü milliyetçisi olmadığı Devlet Konseyi'ndeki meslektaşlarının görüşlerine karşı çıkacak pozisyonda değildi. Şevardnadze'nin "liberalizminin" sınırlarını akılda tutmak gereklidir: etnik azınlıklara nispeten tolerans ve hassas tutum gösterirken ve milliyetçiliğin etnik versiyonundan ziyade sivil versiyonunu savunurken, toprak bütünlüğü söz konusu olduğunda herhangi bir taviz vermeyi hiçbir zaman düşünmedi. Önceki yıllarda bu tehdit sadece potansiyel bir tehditken 1992'de Abhazya açıkça Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne ciddi bir tehlike sergiliyordu.

Gamsahurdiya Abhazya'ya askeri müdahale ederek iktidarını daha uzun süre sürdürebilir miydi? Kesinlikle evet. Gamsahurdiya Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün etnik azınlıkların yaşadığı Acara, güneydeki Ermeni ve Azeri yerleşimlerinde ve elbette kuzeydeki Abhazya ve Güney Osetya'da risk altında olduğunu görmüştü. Onun birincil önceliği Güney Osetya idi ve aynı anda birden fazla girmeyerek mantıklı davranmıştı; bu büyük ölçüde niçin Ardzınba ile anlaşmaya daha istekli olduğunu açıklar. Ancak Abhazya'nın sırası mutlaka gelecekti.

BÖLÜM 3

ALGILAR VE HESAPLAR

Her iki tarafın algılamadaki ve hesaplamadaki kalıcı başarısızlıkları çatışmanın tırmanasına ve savaşın patlak vermesine büyük oranda katkı sağladı.

Gürcü tarafında, anlamayla ilgili temel başarısızlık Abhazların güçlü ve köklü korkuları ve şikâyetleriyle bağımsız ve potansiyel olarak güçlü bir aktör olma niyetlerini hafife alma eğilimi oldu. Gürcülerin Abhazya üzerindeki çatışmayı Rusya ve Gürcistan arasında görerek, çatışmanın Abhazlar ve Gürcüler arasında geçen boyutunu kaçırmaları bu eğilimle bağlantılıydı. Eğitimli ve bilinçli Gürcülerin çoğu bile dikkat çekici bir şekilde Abhaz kültürü ve tarihi hakkında bilgisizdirler.

Tiflis'teki Kafkas Evi Gürcüler arasında Abhazların tecrübesini yaymak için değerli çalışmalar yapan bir kurumdur. Ziyaretimde çoğunlukla Sohum'dan gelen Gürcü genç mültecilerin katıldığı Abhaz dili üzerine dersler verdiklerini söylemişlerdi. Genç Gürcülerden bir tanesi kendisinin ve arkadaşlarının ancak savaştan sonra Abhaz dili ve kültürü üzerine ciddi bir ilgi geliştirdiklerini pişmanlıkla ifade etmişti. Eğer aynı ilgiyi daha önce göstermiş olsalardı, belki de savaş hiç yaşanmayabilir ve halen daha Sohum'da yaşıyor olabilirlerdi.

Abhazlar acı verici tarihsel ve kişisel hatıralarla yaralanmış küçük milletlere has tipik psikolojik niteliklere sahiptiler. Ayrılıkçı hareketi politik olarak desteklemiş pek çok yetişkin Abhaz anadillerini konuştukları için Gürcü öğretmenlerince dövüldüklerini hatırlayabilir. Bu nedenle, üç Abhaz yazar 1985'te çocukluklarına dair yazmıştı: "Abhaz çocuklarının gözyaşlarına boğularak Beria'nın "öğretmenlerinin" sopası altında tek bir kelimesini anlamadığı Gürcüce kelimeleri tekrar ettiği zamanlardı. Tarihin bu dönemini unutmak istiyoruz, ancak yapamayız... Abhazya'da Abhaz okullarının kapanmasına katılan pek çok insan yaşıyor ve sürekli hatırlıyor.(Lakoba 1998, s. 101)

Abhazlar'da Stalin'in yaptığı gibi zorunlu asimilasyonla veya Çarlık Dönemi'ndeki katliamlar ve sürgünle yok olan komşuları Ubıhları izleyeceklerine dair tarihsel zemine sahip bir korku da vardır. Ubıhların başlarına gelenler hakkında Abhazlar arasındaki farkındalık Bagrat Şinkuba'nın Ubıh sürgünü hakkındaki tarihsel bir romanı olan Son Ubıh'ın yayınlanmasıyla yükseldi.(Hewitt ve Khiba s. 169)

Stalin sonrası dönemin “normal” koşulları altında, olası bir Abhaz isyanına karşı soykırımcı Gürcü reaksiyonunun korkusu Abhazların ihtiyatlı davranması için bir neden sayılabilir, çünkü bir sorun çıkarmadıkları müddetçe Abhazların temel fiziki ve kültürel yaşamlarının devamı Moskova tarafından garanti altındaydı. Mesela, yerel parti lideri V. M. Khintba'nın Şubat 1978'deki Komünist Parti toplantısında sergilediği tutum buna örnek teşkil eder. Khintba aktivist Abhaz entelektüellerine(onları “provakatörler” olarak görüyordu) halk arasında huzursuzluğu teşvik ettikleri için çıkıştı: “Ben bu halkın, sevgili halkımın bölgesel Abhaz komitesinin sekreteriyim... 1957'de ve 1967'de(huzursuzluğun dalgalarının yayılmasından evvel) Demoklesin kılıcı üzerimizdeydi. Siz milliyetçilikle zehirlenmişsiniz... Dolayısıyla biz, Abhazlar, heyecanımızı ve hoşnutsuzluğumuzu gösteriyoruz. Ancak biz azız. Bizden daha kalabalık olanlar, ya diğerleri de biz gibi benzer heyecanı yükseltirlerse? Çünkü onların da gururu var. Hoşnut olmayan sadece bir kısım değil.(Abkhazskie pis'ma 1994 s 250-51)

Ancak Sovyetler Birliği'nin aşına politik ortamının çöküşü yaklaştıkça ve “Merkez”in koruyucu şemsiyesi kaybedilince, ihtiyata dayalı eski mantık gücünü kaybetti. Haziran 1989'da, Gürcü milliyetçi milislerin saldırısı merkezi birliklerin zamanında müdahalesi ile durdurulmuştu. Gürcüler güçlü bir orduya sahip olduğunda ve Sovyetler Birliği ortadan kaybolduğunda Abhazlar için depoda ne vardı? “Elimizde ne var? Sadece düşünün” “Aydgilara” gazetesi okuyucularını 3 Mayıs 1990'da uyarıyordu. (Hewitt ve Khiba 1998 s. 176-177) Cevap açtı: riski ne olursuna olsun, ayrılık göze alınmıştı, çünkü ayrılığın alternatifi soykırımdı. Bu korku ayrılıkçı liderliğin desteğinde Abhazların birliğini, uyumunu güçlendirdi.

Temmuz 1989'da Sovyet lideri Gorbaçev'le görüşebilmek umuduyla Moskova'ya giden Abhaz kadınlarından oluşan bir delegasyonun yazdığı açık mektup, Abhazların soykırıma yönelik korkularının sahiciliğinden şüphe duyanlar için bir örnek teşkil eder:

“Sizin için, Abhazya bir tatil bölgesi, bir sahil; bizim için ise kaybediyor olduğumuz bir anavatan. Sizin aileleriniz tahliye edilip, tatilciler kaçarken, bizim kocalarımız ve çocuklarımız ve onlarla birlikte biz, sizin lütfunuzla kemiklerimizi bu toprağa sunacağız. Yalnız sizin yüce merhametinize ulaşabilecek bir kişi kalacak mı bilmiyoruz.

Bizim güvenimizi tükettiniz, ve biz, Moskova'ya gelen ve sizinle görüşürülmeye izin verilmeyen; yardım için uluslararası örgütlere, demokratik hareketlerin liderlerine, Kafkas halklarının örgütlerine başvurmak zorunda kalan, Abhazya'nın kadınları, iyi niyetli tüm insanlığa küçük ve gururlu Abhaz halkının uygar dünyanın gözleri önünde mahvolmasından önce sesleniyoruz.(Abkhazskie pis'ma 1994 s 476-7)

REFERANSLAR

Abkhazskie pis'ma 1947-1989 (1994), Sbornik dokumentov, vol. 1 (Akua (Sohum): El-Fa) (Rusça)

Abkhazskii uzal: dokumenty i materialy, no. 2 (1995) (Moskova: TsIMO IEA RAN) (Rusça)

Amkuab, G. and T. Ilarionova (Compilers)(1992), Abkhaziya: khronika neob"yavlennoi voiny (Moskova: yayıncı belirtilmemiş) (Rusça)

Anchabadze, Jurij (1998), History: the modern period, in George Hewitt (ed.)(1998), The Abkhazians: A Handbook (New York: St. Martin's Press, chapter 8) (İngilizce)

Bgazhba, Oleg (1998), History: first-18th centuries, in George Hewitt (ed.)(1998), The Abkhazians: A Handbook (New York: St. Martin's Press, chapter 4) (İngilizce)

Billingsley, Dodge (1998), [Military aspects of the war: the battle for Gagra](#), in George Hewitt (ed.) (1998), *The Abkhazians: A Handbook* (New York: St. Martin's Press, chapter 9) (İngilizce)

Chervonnaya, Svetlana (1995), *Kholodnaya voina: 1990-1992*, in *Raspyataya Gruzziya* (St. Petersburg: Pechatnyi dvor, pp. 51-92) (Rusça)

Chirikba, Vjacheslav (1998), *Origin of the Abkhazian people*, in George Hewitt (ed.) (1998), *The Abkhazians: A Handbook* (New York: St. Martin's Press, chapter 2) (İngilizce)

Dzidzariya, G. A. (1975), *Makhadzhirstvo i problemy istorii Abkhazii XIX stoletiya* (Sohum: Alashara) (Rusça)

Dzidzariya, G. A. (1979), *Formirovanie dorevolyutsionnoi abkhazskoi intelligentsii* (Sohum: Alashara)

Hewitt, George (ed.) (1998), *The Abkhazians: A Handbook* (New York: St. Martin's Press) (İngilizce)

Hewitt, George and Zaira Khiba (1998), *Abkhaz Newspaper Reader (with supplements)* (Kensington, MD: Dunwoody Press) (İngilizce)

Krovavyi separatizm: chto proizoshlo v Abkhazii (Tiflis: Samshoblo, 1993)

Lak'oba, S. Z. (1985), *Abkhaziya v gody pervoi rossiiskoi revolyutsii* (Tiflis: Metsniereba) (Rusça)

Lak'oba, Stanislav (1998), *History: 18th century-1917 / History: 1917-1989*, in George Hewitt (ed.) (1998), *The Abkhazians: A Handbook* (New York: St. Martin's Press, chapter 5 / 6) (İngilizce)

Lezhava, G. P. (1997), *Mezhdru Gruziei I Rossiei* (Moskova: TsIMO IEA RAN) (Rusça)

Muller, Daniel (1998), *Demography*, in George Hewitt (ed.) (1998), *The Abkhazians: A Handbook* (New York: St. Martin's Press, chapter 15) (İngilizce)

Pachulina, V. P. (1976), *Abkhaziya: istoriko-kul'turnyi ocherk* (Sohum: Alashara) (Rusça)

Popkov, Viktor (1998), *Soviet Abkhazia 1989: a personal account*, in George Hewitt (ed.) (1998), *The Abkhazians: A Handbook* (New York: St. Martin's Press, chapter 7) (İngilizce)

Shariya, Vitalii (1994), *Abkhazskaya tragediya* (Soçi: yayıncı belirtilmemiş) (Rusça)

Suny, Ronald Grigor (1994), *The Making of the Georgian Nation*, 2nd edition (Bloomington, Indiana: Indiana University Press) (İngilizce)

Zhorzholiani, Georgii, Lekishvili, Solomon, Toidze, Levan, and Edisher Khoshtariia-Brosse, *Istoricheskie i politiko-pravovye aspekty konflikta v Abkhazii* (Tiflis: Samshoblo, 1994) (İngilizce)

[Metnin Özgün Hali](#)

Çeviren: Furkan Dzapsh